

Lethed og sorg

BOKESSAY. Ole Robert Sundes essaysamling *Verden uten ende* transformerer litteratur til en livspraksis, en art livskunst. Sunde er mennesket der lytter til en polyfon flerstemmighed, men altid med øre for det der skærper vores sans for at se og sansse virkeligheden.

ALEXANDER CARNERA
Forfatter og essayist.

Ole Robert Sunde har i sit mangeårige virke som forfatter udforsket grænserne mellem liv og skrift og mellem roman og essayistik. Den nye kæmpeudgivelse *Verden uten ende* peger tilbage til hans tidligere udgivelser *Selvomsorg* og *Jeg er et vilt begreb*, der hylder essayet som en genre der undersøger tankens egen bevægelse og mulighedsrum. Uanset hvordan vi bestemmer essayet, behøver det en individuel definition: Du må selv afgøre hvad det betyder for dig personlig. Til forskel fra den videnskabelige tekst søger jeg'et i essayet at tage kommando over teksten og gøre noget synligt. Spørgsmålet er hvad det er for et 'jeg' Sunde skriver frem.

Michel de Montaignes *Essais* har været formende for Sundes måde at skrive og tænke på. Vi har at gøre med den evigt udforskende og undrende skribent, med et både følsomme og tænkende blik, delvis beslægtet med melankolikeren. Efter endt læsning slår det mig at der er noget befriende *utidig* ved disse essays. Hverken ironi eller selviscenesættelse gør sig gældende. Der er snarere tale om en ømhed og forpligtelse på noget større der rækker udover den enkelte. Sunde er, som han selv skriver, 'kolportøren' (bogbæreren), der som en anden Montaigne lytter til det som er blevet sagt af andre for at blive den der tænker sine egne tanker. Selvtænkeren, som han kalder det.

SELVOMSORGEN

Montaigne trak sig tilbage til sit tårn for at skrive, men også for at modificere sig individuelt og at gøre sit liv til et værk som indebar visse æstetiske værdier og etiske krav til det at leve. Selvomsorgen kunne man også kalde denne livskunst, der havde sin guldalder i den romerske kejsertid i de to første århundreder, men som har rødder langt tilbage til den pythagoræiske skole, til Sokrates og Platon, Epikur og ikke mindst til stoikerne. Epikur betragter således filosofien og skrivekunsten som en permanent øvelse i selvomsorg, noget Foucault knytter an til i sine sidste skrifter om stoikernes etik. Sundes *Selvomsorg* og *Jeg er et vilt begreb* implicerer et arbejde med sig selv, en livsindstilling der kredser om en vedvarende granskning af sig selv, sine handlinger og sine tanker.

I essayet «Hvorfor lese klassikere?» skriver Sunde at der ikke fandtes det emne der ikke fortjente en plads i Montaignes sammensurium. Og Sunde spørger: «Hvorfor eskalere ikke det ukjente når han leser; det er det å skrive som gjør ham til sin egen ukjente.» Men det som gør «Montaignes essay så lite fremmed [...] er ikke hans habitter, ikke hans spisevaner,

ikke hans dyrehold, men [...] hans formidable selvomsorg.» Sunde kan kende os selv i Montaigne fordi han læser historier og andres værker for at blive klogere på sig selv og undergå en forvandling. Man skriver for at ændre sig. Derfor kan han med Montaigne sige: 'Alt menneskeligt er mig fremmed'. Som den klassiske dannelsesrejsende søger han sig selv, ikke i, men uden for sig selv.

Sunde læser kunstværker, installationer, billeder og bøger ikke for at opleve, ikke for at bekræfte sit selvtilfredse jeg, men for at lære noget. Arbejdet med kunst handler ikke om at opleve, men om at blive en anden. Sunde skriver at det handler om at gennemgå en prøvelse, ikke *erlebnis* (oplevelse) men *erfahrung*, erfaring som den reflekterede oplevelse, som Adorno og Benjamin aldrig blev trætte af at understrege. At gøre et stof til sit eget handler ikke om mig, mig, mig, men om at gøre sig bevidst om processen ved at tilegne sig og forstå verden omkring sig. Man går igennem noget. Man er ikke længere den samme. Skrivearbejdet praksis handler hos Sunde om at aktualisere forskellige rum der muliggør det han kalder «en højere grad af forvirring». Kunsten er at opretholde et ben i hver lejr; dels i drømmens inderside, hvor billeder strømmer igennem, og dels i dens ydreside hvor fornuften ommøblerer de mange indtryk. Hvordan få søvnens og opvågningsens sted til at krydse hinanden? Den litteratur der insisterer på at bevæge sig mellem flere sideordnede rum, og som skaber «en epistemologisk forvirring», er det som Sunde med Jarvoll kalder for «det disformale essay» – en kættersk skrivepraksis, et utrætteligt jeg der går sig selv vild, ifølge Sunde.

Kunstnerens mulighed er, for Sunde, at vende tingene på hovedet, at skabe uanede muligheder og fortsat bevægelse, at opdage oversete rum, at krydsklippe mellem disse, forvirring på et højere niveau, en Bach's komposition. Så meget melankoliker er han altså heller ikke. Et hvilket som helst plastisk materiale kan danne grundlag for ny udforskning af erfaringen. Det handler ikke om høj overfor lav kunst, original overfor kopi, men intensiteten i udtrykket. Det handler om nøjagtighed og sanselighed. At skabe eller jage præcise billeder der højner forståelsen for os selv og vor tid. Disse er ikke tilfældige greb, men værdier for måder at læse og tænke på som går igen i hans essays.

LETHED

Overfor livets tyngde, træghed og uigen-nemsigtighed, må man sætte en bevægelig intelligens. Et greb Sunde anvender er læsningen af billeder med en eller flere

tilsyneladende usammenlignelige størrelser der kaster noget overraskende af sig og som flytter tyngdepunktet i vores vante forståelse der ud af tyngden skaber en bevægelig dynamik i erkendelsen også kaldet lethed.

I sit essay «Tre ulike paralleler» beskriver Sunde det bekymrede blik hos den græske Sybille som skuer ind i en dystre fremtid malet på taget i Det Sixtinske Kapel. Hun drejer hovedet og ser væk som om hun aner det kommende. Sunde springer nu til billedet af Tatanka Iyotake eller Sitting Bull, en høvding fra hunkpapa-siouxene, taget i 1882, efter at han overgav sig til de amerikanske myndigheder. En navngiven medicinmand ser mod fotografen. Profetien om undertrykkelsen sidder i hans krop. Den grusomme vandalisme og udryddelsen som er sket, som vil komme til at ske. «I hans illusionsløse blik er alt håb ude,» skriver Sunde. Det kommer ikke tilbage. Og Sunde skifter tilbage til dette snapshot af Sybille der holder en skriftrulle som om hun nu har i sinde at nedtegne det som hun ser for sig. En serie af osende ruiner? Skal vi læse det hun skriver for at forstå historiens gang? Ikke hos Sitting Bull, hvor den lukkede mund og tavshed fortæller alt. Og så afslutter Sunde:

«I all hennes (Sybillens) uttrykksfullhet er det også plass til sorg – på dybet av det som skal komme, ser hun noe som gjør henne målløs, tenk om det ikke stemmer med det som står i skriftrullen, da er alt håb ute, det er som om hun veksler blikk med den gamle medisinnmannen og høvdingen for hunkpapa-siouxene; all den tiden hans blikk var rettet mot fortiden, for hvem har ikke hørt at den første indianerstammen kom fra et gresk skip på avveier fra Troja. Som om det er det hedenske blikket som møtes i deres felles opprør over at den gamle verden er borte.»

Kritikken af den gamle verden, myten om Amerika, tydeliggøres ved Sundes krydsklip mellem indianerens stålfaste blik og Buffalo Bill som stirrer ud mod en uendelig horisont, som han skulle være herre over. Sunde skifter mellem den ene

og den andens blik der er historien om en sorg, et tab. Men ligesom i tilfældet med Sybille hæver denne beskrivelse opover denne verdens tyngde og stereotyper.

HURTIGHED

Stilens hurtighed stiller os overfor en mængde samtidige idéer, der følger hinanden så hurtigt, at de synes samtidige. Man kan ikke sammenfatte alt i ord og billeder og er nødt til at springe i tid og sted for at koncentrere tanken og sikre dens smidighed. Stilens økonomi, kunne man kalde det. Men denne hurtighed har sin tvilling i en tøvnen. I gentagelsen og digressionen. Man springer i emner, taber tråden, stiller nye spørgsmål, udsætter konklusionen.

I essayet «Livsfarlig, råsterk, vakker» skriver Sunde næsten halvtreds års europæisk intellektuel historie på otte sider med den råsterke cigaret Gauloises som hovedperson. Vi begynder ikke overraskende med Godards *Til siste åndedrag* (1959) med Belmondos cigaretføring. Vi sidder i bilen, vi kører. En flegmatisk ung mand kan godt køre bil uden at få røg i øjnene, uden at brænde nallerne, uden at hoste. Det er Sundes første og vigtige billede for at fortælle historien om hvordan røgens åndedræt gør franskmanden og os andre til intellektuel. Bang. Sunde skifter til en fransk dokumentar. Vi sidder ved cafébordet i Paris med den skeløjede Sartre. Ifølge Sunde gjorde skeløjet det muligt for Sartre at føre flere samtaler på én gang og holde flere blikke samtidig, med den hæse Beauvoir ved sin side. Begge hidsigt og evigt talende.

Det er cigaretternes glød og askebægrene der er billedet på alt det som tænkes eller kunne være blevet tænkt. På den intellektuelles ensomhed, på hans omstrejfen, den gallske ånd. Sunde springer til sin egen aften med piben. Aftenritualet. Det taktile papir, den særlige brune farve i luften som er god for tanken. En *chhairobscurio*. Historien afbrydes af sundhedsapostlene, af jagten på det risikofrie liv og af Sarkozy der ankommer til præsidentpaladset samtidig med rygeloven. Og i små filmiske frag-